

**Змістовий модуль 7. Трансформатори.
Тема № 7.2. Спеціальні трансформатори.**

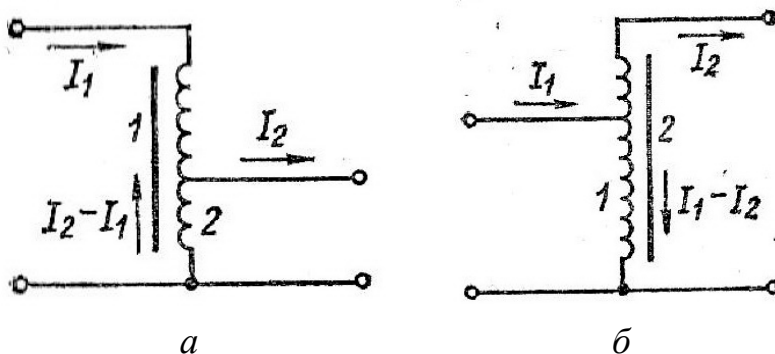
План лекції

1. Автотрансформатори.
2. Зварювальні трансформатори.

1. Автотрансформатор

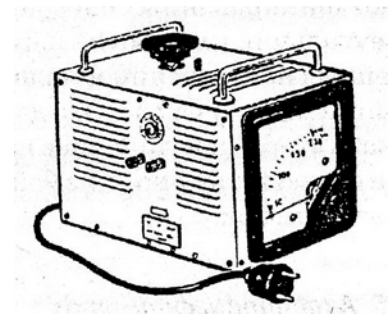
Автотрансформатор являє собою трансформатор, у якого первинна й вторинна обмотки не ізольовані одна від одної й частково сполучені. У понижувального автотрансформатора обмотка низької напруги є частиною обмотки високої напруги (мал. 5, а). Якщо частину обмотки автотрансформатора зробити первинною, а всю обмотку - вторинною, то автотрансформатор буде підвищувальним (мал. 5, б).

У порівнянні зі звичайним трансформатором при одній і тій же потужності автотрансформатор має меншу площу перетину сердечника. Це пояснюється тим, що в автотрансформаторі не вся енергія передається через магнітний потік. Частина енергії передається за рахунок безпосереднього проходження струму з первинного ланцюга у вторинний, тому що вони з'єднані один з одним. Чим ближче коефіцієнт трансформації автотрансформатора до одиниці, тем менше енергії передається магнітним потоком. Якщо $k = 1$, то вся енергія переходить із первинного ланцюга у вторинну без допомоги магнітного потоку, і в цьому випадку автотрансформатор стає зайвим.

Мал. 5. Автотрансформатор:

а) понижувальний; б) підвищувальний

Мал. 6. Лабораторний автотрансформатор ЛАТР.

Через те що частина витків автотрансформатора входить і в первинну й у вторинну обмотки, то кількість проводів для обмоток потрібна менше, чим у трансформаторі. Крім того, через загальну частину обмотки автотрансформатора проходить струм обох ланцюгів, рівний $I_2 - I_1$ (у

підвищувальному автотрансформаторі ($I_1 - I_2$). Чим ближче один до одного струми I_1 й I_2 , тем менше струм у загальній частині обмотки й тем менше може бути діаметр її проводу. Таким чином, при коефіцієнті трансформації, близькому до одиниці ($k = 0,5...1$ для понижувального автотрансформатора й $k = 1...2$ - для підвищувального) заощаджується значна кількість міді.

Найчастіше автотрансформатори виготовляють із ковзним контактом, що дозволяє плавно регулювати вихідну напругу в широких межах. Прикладом може служити лабораторний автотрансформатор (ЛАТР) (мал.6).

2. Зварювальні трансформатори

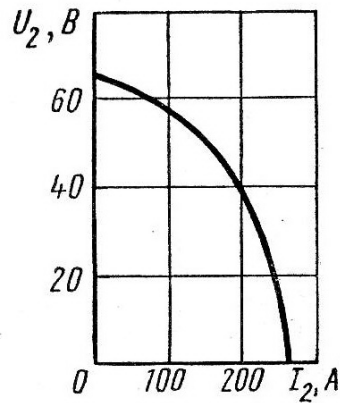
До джерел живлення зварювальних апаратів пред'являються специфічні вимоги: при заданій потужності вони повинні створювати великі струми в навантаженні, причому різка зміна опору навантаження не повинна суттєво позначатися на значенні зварювального струму.

Відносно невисокі напруги при великих струмах забезпечують не тільки ефективно тепловиділення у зварювальному контакті, але й безпеку зварника, що працює звичайно серед металевих конструкцій з високою електропровідністю.

Відповідно до розглянутих вимог зварювальні трансформатори забезпечують зниження напруги від 220 або 380 В до 60-70 В. Така напруга на затискачах вторинної обмотки встановлюється при холостому ході зварювального трансформатора. У процесі зварювання вона коливається від максимального значення 60-70 В до значень, близьких до нуля.

Опір електричної дуги, що виникає при зварюванні, змінюється при переміщеннях руки зварника. Якби напруга на затискачах вторинної обмотки трансформатора підтримувалася постійною, - виникали б різкі коливання струму в ланцюзі й регулювати тепловиділення було б неможливо. Тому зварювальний трансформатор улаштований так, що при різкім зменшенні опору дуги струм у ланцюзі збільшується незначно, а добуток I^2R , що визначає кількість теплоти, зберігається на необхідному рівні.

Відповідно до закону Ома при різкім зменшенні опору й незначнім збільшенні струму напруга на дузі знижується. Зварювальний трансформатор має крутоспадаючу зовнішню характеристику (мал. 7). Зварювальний трансформатор витримує короткі замикання, що виникають у випадку дотики електрода до зварювального шва. Струм короткого замикання, як показує зовнішня характеристика, обмежений. Вторинна обмотка трансформатора розрахована на досить тривале протікання цього струму.

Мал. 7. Зовнішня характеристика зварювального трансформатора

Питання для самоконтролю

1. Поясніть устрій автотрансформатора. Чим він принципово відрізняється від звичайного трансформатора?
2. Які вимоги висуваються до зварювальних трансформаторів?
3. Яка головна особливість зовнішньої характеристики зварювального трансформатора?

Список літератури

1. Данилов И.А., Иванов П.М. Общая электротехника с основами электроники: Учеб. пособие для неэлектротехн. спец. техникумов. – М.: Высш. шк., 2005. – §§ 7.1 – 7.7 (с. 182 – 199).
2. Синдеев Ю.Г. Электротехника с основами электроники: учеб. пособие. – 15-е изд., стереотипное – Ростов н/Д: Феникс, 2013. – §§7.1 – 7.6 (с. 171 – 189).
3. Славинский А.К., Туревский И.С. Электротехника с основами электроники: учебное пособие. – М.: ИД «ФОРУМ»: ИНФРА-М, 2009. – глава 7, §§ 7.1 – 7.6 (с. 138 – 174).